

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

Вікторія Мельничук

докторка філософії (PhD) з галузі знань

23 Соціальна робота

Державна наукова установа

«Інститут модернізації змісту освіти»

м. Київ (Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна Росії проти України призвела до великих втрат і масштабної міграції. За даними дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), 33% українців були вимушені покинути свої домівки, а 5 мільйонів дітей потребують допомоги, тож кожна українська сім'я зараз стикається з проблемами психічного здоров'я. Психологічна травма, викликана воєнними стресовими факторами, часто спричиняє когнітивні, фізичні та соціально-емоційні проблеми, особливо у дітей, і впливає на те, як вони навчаються, розвиваються та взаємодіють з іншими. Визнання цих наслідків є важливою відправною точкою для усунення наслідків травми війни для дітей.

Тому, сьогодні, одним із важливих пріоритетів у діяльності закладів освіти залишається забезпечення психосоціальної стійкості здобувачів освіти, які постраждали від російської воєнної агресії.

Діяльність психологічної служби у системі освіти України здійснюється практичними психологами, соціальними педагогами [3, 4].

Діяльність соціальних педагогів у закладах освіти в умовах війни є надзвичайно важливою, оскільки вони відіграють ключову роль у підтримці соціального благополуччя дітей, їхньої адаптації до стресових ситуацій та наданні підтримки учасникам освітнього процесу. Основні аспекти діяльності соціальних педагогів включають:

- психосоціальна підтримка здобувачів освіти та їх сімей: соціальні педагоги працюють з зі здобувачами освіти, щоб виявити їхні потреби та надати соціальну підтримку в умовах війни. Вони також співпрацюють з сім'ями, щоб забезпечити їм необхідні допомогу та

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

ресурси;

- консультивання та соціально-педагогічна допомога: соціальні педагоги можуть надавати консультації здобувачам освіти та їхнім сім'ям з питань впливу військових дій на їхнє життя та здоров'я, а також надавати соціально-педагогічну допомогу в управлінні стресом та тривогою;

- організація психосоціальних заходів: соціальні педагоги спільно з іншими фахівцями можуть організовувати психосоціальні заходи, такі як групові сесії, тренінги з підтримки та розвитку навичок управління емоціями, протидія та запобігання насильству, торгівлі людьми тощо;

- робота з вразливими групами: соціальні педагоги надають допомогу вразливим групам здобувачів освіти, таким як діти-сироти, діти з інвалідністю та діти, які постраждали внаслідок війни, забезпечуючи їм необхідну підтримку та захист;

- співпраця з місцевими громадами та іншими організаціями: соціальні педагоги можуть співпрацювати з місцевими громадами, громадськими організаціями та іншими партнерами для забезпечення комплексної підтримки здобувачам освіти та їхнім сім'ям.

За результатами аналізу даних, що надійшли з регіонів у 2022/2023 навчальному році, кількість соціальних педагогів становить 6 905 осіб [1].

Забезпеченість закладів освіти соціальними педагогами у 2022/2023 н.р. становить: 68% закладів освіти забезпечені соціальними педагогами, 32% закладів освіти незабезпечені фахівцями.

Забезпеченість ставками соціальних педагогів у міській і сільській місцевості відносно загальної потреби у закладах освіти складає: місто – 6 758 закладів освіти забезпечені соціальними педагогами, сільська місцевість – 5 883 закладів. Кількість закладів освіти, які незабезпечені ставками соціальних педагогів у місті складає 1 454, у сільській місцевості – 4 231. Зокрема, є кількість закладів освіти, у яких не передбачено наявності фахівця психологічної служби: місто – 4 417, сільська місцевість – 5 571.

Організація освітнього процесу зі здобувачами освіти в умовах

ХІІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

воєнного стану відбувається з урахуванням низки чинників.

Головне завдання закладів освіти – зосередитись на збереженні, зміцненні й відновленні фізичного, психічного та духовного здоров'я дітей.

Діяльність закладів освіти в умовах воєнного стану в Україні спрямовано на організацію змістовної, різноманітної діяльності не лише з метою оздоровлення дітей, забезпечення їхнього активного відпочинку, закріплення й розширення уявлень про навколишній світ, а й для здійснення психолого-педагогічної підтримки. Тому надзвичайно важливо гнучко підходити до організації роботи закладів освіти та налаштовувати освітній процес так, щоб він був комфортним і нетравматичним для дітей та педагогів.

Статтею 57 Закону України «Про освіту» зазначено, що органи виконавчої влади, органи військового командування, військові, військово-цивільні адміністрації та органи місцевого самоврядування, їх представники, посадові особи (керівники, голови, начальники), органи управління (структурні підрозділи) у сфері освіти; заклади освіти, установи освіти, наукові установи, їх засновники приймають у межах своєї компетенції рішення, обов'язкові до виконання на відповідній території, для реалізації державних гарантій, визначених частиною першою цієї статті, в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду) [4].

Тобто робота закладів освіти в умовах воєнного стану організовується залежно від конкретної ситуації та з урахуванням заходів та завдань, що визначені військово-цивільною адміністрацією та засновником.

На жаль, значна кількість закладів та установ освіти України знищено російськими військовими. У зв'язку з цим значна кількість фахівців закладів освіти були змушені покинути свої домівки, роботу тощо.

Кількість соціальних педагогів, місце перебування яких не змінилось за період дії воєнного стану (вони продовжують здійснювати педагогічну діяльність у штатному режимі на робочих місцях) становить 6 528 осіб. Кількість соціальних педагогів, з якими

оформили простій становить 164 особи. Кількість соціальних педагогів, які оформили відпустку без збереження заробітної плати становить 70 осіб. Кількість соціальних педагогів, які були мобілізовані на військову службу становить 9 осіб. Кількість соціальних педагогів, з якими призупинено дію трудових договорів/припинено трудові відносини становить 33 особи [1].

У 2022/2023 навчальному році педагоги, здобувачі освіти та їхні батьки зверталися до соціальних педагогів із різними проблемами, а саме: асоціальні прояви у поведінці дітей, соціально-педагогічний супровід дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, взаємовідносини в системі «вчитель-учень», «батьки-діти», «педагоги-батьки». Треба відзначити, що кількість звернень з кожним роком зростає.

Аналізуючи звернення батьків до соціальних педагогів, визначено найпоширеніші теми:

- 1) психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб – 41 308 звернень;
- 2) труднощі у навчанні – 40 071 звернення;
- 3) шляхи підвищення мотивації учнів до навчання, проблеми шкільної неуспішності – 34 433 звернення.

Аналізуючи звернення педагогічних працівників закладів освіти до соціальних педагогів, визначено найпоширеніші теми:

- 1) профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв що містять алкоголь, тютюнопаління) – 37 287 звернень;
- 2) формування здорового способу життя – 33 733 звернення;
- 3) психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти – 29 333 звернення.

Аналізуючи звернення здобувачів освіти до соціальних педагогів, визначено найпоширеніші теми:

- 1) професійне самовизначення, самовдосконалення, розвиток власних здібностей і компетенцій – 55 401 звернення;
- 2) емоційна підтримка, зниження рівня тривожності – 50 313 звернень;

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

3) психологічний клімат учнівського колективу, міжособистісні конфлікти – 33 957 звернень.

Аналізуючи звернення інших зацікавлених осіб до соціальних педагогів, визначено найпоширеніші теми:

1) співпраця з органами виконавчої влади, неурядовими громадськими організаціями тощо (військові комісаріати, комісія у справах дітей, ЦСССДМ та інші) – 20 809 звернень;

2) проведення спільних просвітницько-профілактичних заходів – 17 148 звернень;

3) психологічна просвіта – 16 576 звернень [1].

За результатами аналізу запитів учасників освітнього процесу до соціальних педагогів виокремлено основні напрями проблемних питань, а саме: соціально- педагогічний супровід дітей із сімей учасників бойових дій, психологічний і соціально-педагогічний супровід дітей із сімей ВПО, допомога дітям та сім'ям, які постраждали у військових конфліктах, допомога ветеранам і членам їхніх родин, профілактика різних видів залежності (адиктивна поведінка), профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління), формування культури здорового способу життя, домашнє насильство, булінг/кібербулінг, дитяча злочинність, торгівля людьми, суїцидальні нахили дітей тощо.

Число звернень щодо протидії булінгу (цькуванню) у закладах освіти становить 74 628, із них: 28 995 звернень батьків, 18 792 звернень педагогічних працівників, 21 618 звернень здобувачів освіти та 5 223 звернень інших зацікавлених осіб.

Кількість звернень стосовно протидії домашньому насильству – 23 805, із них: 10 521 звернень батьків, 5 778 звернень педагогічних працівників, 4 391 звернень здобувачів освіти та 3 119 звернень інших зацікавлених осіб.

Робота соціальних педагогів щодо протидії торгівлі людьми є вагомим складовою в боротьбі з цією проблемою, особливо під час воєнних дій в Україні. За даними дослідження, число звернень стосовно протидії торгівлі людьми становить 24 465, із них: 9 888

ХІІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

звернень батьків, 6 208 звернень педагогічних працівників, 6 328 звернень здобувачів освіти та 2 041 звернень інших зацікавлених осіб.

Одним із напрямів діяльності соціальних педагогів є просвітницька й профілактична робота з подолання злочинності серед неповнолітніх. Кількість звернень щодо подолання дитячої злочинності – 26 388, із них: 8 722 звернень батьків, 7 610 звернень педагогічних працівників, 5 769 звернень здобувачів освіти та 4 287 звернень інших зацікавлених осіб.

За даними дослідження, кількість звернень щодо профілактики шкідливих звичок, різних видів залежності та формування культури здорового способу життя становить 233 961 звернення, з них: 60 818 звернень батьків здобувачів освіти, 81 589 звернень педагогічних працівників, 68 637 звернень здобувачів освіти та 22 917 звернень інших зацікавлених осіб.

За даними дослідження, кількість звернень щодо асоціальних проявів у поведінці дітей становить: 40 843 звернень батьків здобувачів освіти, 73 051 звернення педагогічних працівників.

Важливим напрямом діяльності психологічної служби є запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед дітей. На жаль, у зв'язку з війною ця проблема загострилась, оскільки люди перебувають у хронічному стресі, депресії, мають посттравматичний стресовий розлад, фінансову скруту, втрачають близьких, домівки, роботу тощо й інколи єдиним виходом зі складної життєвої ситуації вбачають суїцид. Згідно з наданими статистично-аналітичними даними, кількість звернень щодо суїцидальних роздумів, поведінки та тенденцій серед дітей і підлітків становить 16 067, із них: 5 265 звернень батьків, 3 769 звернень педагогічних працівників, 5 205 звернень здобувачів освіти та 1 828 звернень інших зацікавлених осіб і громадських організацій.

Проблема сексуальної освіти також залишається гострою, адже вона не є включеною в обов'язкові навчальні курси. За даними дослідження підлітки цікавляться практиками використання запобіжних засобів та методів контрацепції, статевими стосунками, ранньою вагітністю. У 2022/2023 навчальному році кількість звернень

ХІІ Міжнародна науково-практична конференція
«АВІАЦІЙНА ТА ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ У
КОНТЕКСТІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДОСЯГНЕНЬ»

щодо статевого виховання, дружби, кохання, ранньої вагітності становить 111 117, з них: 30 333 звернень батьків, 31 689 звернень педагогічних працівників, 49 095 звернень здобувачів освіти [1].

11 грудня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» №2759-IX. Основною метою Закону є захист працівників від різних форм мобінгу (цькування) на роботі шляхом визначення основних ознак мобінгу та обов'язків роботодавця із запобігання та протидії мобінгу [2]. Кількість звернень щодо протидії мобінгу (цькуванню) педагогічних працівників у закладах освіти становить 5 156 [1].

Узагальнюючи, соціальні педагоги у закладах освіти в умовах війни відіграють важливу роль у забезпеченні соціальної підтримки, соціально-педагогічної допомоги та захисту прав дітей та їхніх сімей у складних умовах конфлікту.

Загалом, взаємодія соціальних педагогів з учасниками освітнього процесу є ключовою для створення сприятливого середовища для навчання та розвитку, особливо в умовах війни, коли діти можуть бути психологічно та соціально вразливими.

Література:

1. Завалевський Ю. І., Флярковська О. В., Мельничук В. О., Кауліна Н. В. Статистично-аналітичні матеріали стану та розвитку психологічної служби у системі освіти України (2022/2023 н. р.). 2023. 69 с. URL:

<https://drive.google.com/file/d/1q9d7Sas2eMbDgmuX5zqyNCftdP0Pof94/view>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню): Закон України від 16.11.2022 №2759-IX. *Законодавство України*: база даних / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2759-20#Text>

3. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>